ISPOD PLOČNIKA

BESPLATNO!

slobodarski povremenik, godina VII, broj 12, veljača 2013.

"Priroda" i "divljina" kao proizvod kapitalizma

Priroda kao spektakl

Prvi dio istraživanja o atentatorima u regiji: Jelena Ilka Marković

Pucnji atentatora

U međuvremenu, na južnom frontu...

Slobodan kvadrat prostora

O Ispod pločnika

Ispod pločnika je slobodarsko (ili anarhističko) glasilo, od svog 12 broja povremenik, jer nam je hvatanje i praćenje zadanog ritma prestalo polaziti za rukom. Svjesni smo nepredvidivosti vremena i njegovog neprestanog izmicanja, ali i bez definiranja u okvirima vremena ipak imamo željeni kontinuitet.
Osnovna ideja jest biti glasilo slobodarskog pokreta, te se može reći da na određeni način (iako ne u potpunosti) nastavljamo rad koji su započeli drugi objavljujući Comunitas, Nećemo i nedamo, Zaginflatch i cijeli niz drugih publikacija koje su obilježile godine rada slobodarskog pokreta kod nas. Unatoč tome što je propagandna bomba informacija odavno aktivirana, činjenica je da je njezin upravljač najčešće u rukama masovnih medija koji su oduvijek bili naklonjeni svim vlastima. Upravo stoga postoje događaji i ideje koje se zaobilaze, kojima je neka nevidljiva ruka odredila mjesto ispod svakodnevnih senzacija i dnevnih kronika gradskih ulica. Jedna od ideja Ispod pločnika jest stoga da između ostalog bude prostor za takve, najčešće zaobilažene ideje, vijesti, stavove, razgovore i aktualne situacije slobodarskog pokreta. Uz različite prijevode, autorske članke, predstavljanja novih knjiga i drugih izdanja Ispod pločnika također nastoji pružiti otvorenu diskusiju teorije i prakse, odnosno papirnatih stavova i svakodnevnih postupaka, a ne samo periodično izdanje ideja na papiru. Sve je ovo ionako tek mali doprinos onome što pokret radi, ono ostalo i bitno događa se u svakodnevnom životu, na ulici, na radnom mjestu, u školi, na fakultetu, u našim međusobnim odnosima…
Raznolikošću stavova i ideja koje donosimo ili ćemo donositi želimo naglasiti važnost i nužnost propitivanja tuđih, ali i vlastitih stavova; nužnost diskusije i konstruktivne kritičnosti kojom istovremeno rušimo mit o objektivnosti i konstanti naših stavova jer oni niti to jesu niti bi takvima trebali biti. Želimo naglasiti nužnost promjene proizašle iz osobnog promišljanja iznesenih stavova, a ne puko usvajanje predstavljenih ideja. Uz sve to treba reći da stavovi izneseni u tekstovima nisu nužno stavovi iza kojih stoji uredništvo, već tekstove objavljujemo zato jer ih nalazimo zanimljivima i dobrom podlogom za diskusiju i razvoj rasprave.
I na kraju… u želji da dopremo do šireg čitateljstva, odlučili smo Ispod pločnika ostavljati i na frekventnijim kulturnim mjestima i knjižarama čiji popis možete naći na zadnjoj stranici…
Financiramo se donacijama, pa kada naletite na kutiju na kojoj piše "donacije", ubacite nešto, to će nam puno pomoći.
Trenutno nemamo fizičku adresu, a kontaktirati nas možete putem elektroničke pošte. Ukoliko želite pomoći na bilo koji način, poslati vijest/prilog, ili primati Ispod pločnika na svoju adresu, pišite na:
ispodplocnika@net.hr

Uvodni tekst u dvanaesti broj Ispod pločnika

Protiv kulture straha, kontrole i sigurnosti

Od ovog broja Ispod pločnika i "službeno" postaje povremenik. Uostalom, već neko vrijeme je to svojim ritmom izlaženja pa zašto onda izbjegavati očito? Stvari treba nazvati onakvima kakve jesu.

No, to zapravo ništa ne mijenja, ritam je nestalan, ali zato ostaje briga za sadržaj, to je ono što nas zanima, kako u svakom novom broju, tako i u našim odnosima, to je ono gdje gradimo nešto novo.
Ne znamo gdje će to završiti, kakav će biti rezultat, niti hoće li uopće biti mjerljiv. Nismo kapitalisti, ne mjerimo sve u životu, ne brojimo, ne stavljamo u odnos dobit-gubitak. Na nama je da se borimo, napadamo, dovodimo u pitanje, sve oko nas i nas same.
Nema straha, izgubiti ne možemo, jer zapravo je sve već izgubljeno. Svaki kutak svijeta je postao nečije vlasništvo, crte po mapi su odavno povučene, kamere su postavljene i snimaju svaki naš korak, svaki susret... Čak su nam "dali" tzv."društvene mreže" pa da i sami damo doprinos toj kontroli. I doslovno smo postali sami svoji policajci, uhode moćnika...
Primjerice, u posljednje vrijeme se opet čuju pozivi za još kamera, nakon što se medijski odradi posao širenja straha i panike, što vlast rado koristi za svoje ciljeve i uspostavljanje još jače kontrole. Strah je ponekad toliki da svi iznenada postanu spremni odreći se još jednog dijela života... Kad pristaneš na uhođenje, još si samo korak do toga da pristaneš i na kontrolu misli. Izmišljotina zvana "sigurnost" je izgovor koji možda dobro zvuči, ali na koga i na što se odnosi? Hoćemo li postati sigurni od siromaštva i gladi? Znači li to sigurnost krova nad glavom? Sigurnost od policije? Hoće li nas zaštiti od novca, banaka, raznih mrzitelja, tlačitelja... Svega onoga na što se oslanja ovaj sustav, koji ne bi preživio bez nesigurnosti i ucjene stalnim prijetnjama koje stvara i izmišlja.
Najveća prijetnja je upravo sustav, na svim svojim razinama.
Međutim, sustav bez ljudi ne postoji. To je

Distribucija i financiranje

Ispod pločnika želimo distribuirati na što različitijim mjestima. Ne postoji ciljana publika. Popis mjesta gdje ga je moguće pronaći nalazi se na zadnjoj stranici, a ukoliko želite pomoći u distribuciji, slobodno se javite putem e-maila i poslati ćemo vam željeni broj primjeraka.
Sav rad na Ispod pločnika je volonterski, a financira se isključivo donacijama i benefit događanjima. Zato će svaka donacija biti od velike pomoći. Troškovi koje imamo su tisak, poštarina i još poneki sitni trošak. Unatoč niskim troškovima, oni ipak postoje i moramo ih iz broja u broj pokriti, o čemu ovisi i naklada, a koju želimo povećati kako bi proširili distribuciju.

Novi i sve stare brojeve Ispod pločnika možete čitati na internetu:

http://www.ispodplocnika.net

zamišljen odnos, dogovoren ili nametnut, no provode ga i prihvaćaju stvarni ljudi. Tu ne govorimo o nekim apstraktnim idejama, teorijama, već o ljudima koji svakodnevno odlaze u svoje urede, na svoje poslove, opslužuju sustav, bilo da njime upravljaju ili na neki drugi način pomažu njegovo funkcioniranje.
Ward Churchill je te ljude nazvao “malim Eichmannima”. Na neki način, to možemo reći za svakoga od nas, jer života van sustava, van kapitalizma, nema. Ne možeš pobjeći.
Međutim, to ne znači da treba odustati, pristati na igranje dodijeljene uloge, kojom pokušavamo biti uspješan “zupčanik” unutar stroja koji pokreće sustav.
Upravo u tome je problem - mnogi odustaju od svojih života i prepuštaju se, postaju čvrst oslonac sustava. “Samo rade svoj posao”. Zapravo, to odlazi toliko daleko da će pristati na sve. Treba nekome oduzeti krov nad glavom? Nema problema. Otići u rat i spaliti kuće, ubiti one druge? Može. Napasti ljude koji prosvjeduju i oteti ih? Na zapovijed! Onemogućiti kretanje? Evo, već jurim na granicu. Treba proizvesti gomilu nepotrebnih proizvoda za koje ćemo stvoriti umjetnu potrebu? Prebacit ćemo normu! Kapitalizam treba daljni rast, još više proizvoda, još više elektrana, tankera, automobila? Samo nam dajte posla, rado ćemo to učiniti za vas!
U svemu tome, rado ćemo se odreći slobode, udobnosti pa čak i svake kontrole nad svojim životom, samo nam dajte sigurnost i neka ekonomija izađe iz ove krize... Čekaj pa uopće se ne sjećamo kad nije bila kriza? Nema veze, sigurno postoji bolje vrijeme za ekonomiju!
Dakle, situacija je takva jer je ljudi čine takvom. Ne postoje neki prirodne sile koje to uvjetuju. Čovjek definira sve svoje odnose, sve sami određujemo.
Upravo zbog toga je najopasnije “samo raditi svoj posao” i prihvaćati svoju društvenu ulogu, identitet u koji smo gurnuti i za koji očekuju da ga prihvatimo.
Jednako je opasno nasjedati na priče da “drugačije nije moguće”, dok je zapravo većina toga moguća sada i ovdje, samo treba odlučiti istupiti iz kolone i reći - ne, dosta je bilo!
Hoće li to imati svoje posljedice? Da, hoće, dobre i loše, jer svaki nesposluh izaziva reakciju vlasti, ali isto tako može motivirati druge da učine isto. Ne treba očajavati ako to ne pokrene lavinu... Nema mjesta pesimizmu, sam sukob s postojećim je dovoljan, nikad zapravo ne znaš što se može dogoditi.
I to je ono prema čemu idemo, bez upravljanja i strogo zacrtanog plana, već sa željom da postojeće nestane, što će samo otvoriti mogućnosti, a sve ostalo je na nama samima.
Protiv kulture straha i poslušnosti!

Knjige i diskusije o društvenim promjenama i akcijama

Deveti Anarhistički sajam knjiga

Deveti anarhistički sajam knjiga u Zagrebu održat će se prvi vikend u u travnju. Ove godine sajam se održava kao i nekoliko prijašnjih godina u galeriji Nova, a osim već tradicionalnog okupljanja anarhističkih izdavača, grupa i pojedinaca, u planu su razne diskusije, koje čine osnovu programa.

Deveti Anarhistički sajam knjiga u Zagrebu održat će se **od 5. do 7. travnja 2013.** godine u galeriji Nova, Teslina 7 (u dvorištu).
Ove godine, tijekom sajma održate će se diskusije o anarhizmu i nogometu (o čemu će više govoriti Gabriel Kuhn, autor knjige *Soccer vs State)*, direktnim akcijama i solidarnosti, aktualnim pitanjima za anarhistički pokret i društvo. U trenutku pisanja ove najave, program je još uvijek u nastajanju i kao uvijek otvoren je za sve prijedloge.
Prva najava sajma je ujedno bila i poziv svim grupama, izdavačima i pojedincima da se prijave za sudjelovanje.
Anarhistički sajam knjiga već devet godina okuplja izdavačke kuće, grupe, projekte i osobe uključene u slobodarski pokret, te sve zainteresirane. Osnovna ideja sajma je predstaviti anarhističku/slobodarsku literaturu i djelovanje što širem krugu ljudi, te stvoriti mjesto susreta i otvoriti diskusije važne za sam pokret i društvo.
Tijekom prvih osam godina sajam je okupio velik broj sudionika i sudionica, a na tisuće ljudi je posjetilo sajam i sudjelovalo u programu.
Sajam knjiga je osmišljen na način da kroz otvorenu koncepciju stalno bude podložan promjenama, primjedbama i otvoren za nove ideje, a više o sajmu, kao i detaljima programa koji će biti uskoro objavljeni saznajte na **www.ask-zagreb.org**

Protiv fašizma i represije

Akcija protiv fašizma i za solidarnost sa skvotiranim prostorima

U Zagrebu je 19. siječnja 2013. na Trgu žrtava fašizma, u sklopu niza sličnih internacionalnih aktivnosti, održana akcija u znak solidarnosti s grčkim antifašistima, koji su isti dan organizirali masovne prosvjede protiv Zlatne zore, ekstremističke parlamentarne stranke ksenofobične retorike i nasilnog političkog djelovanja. Akcija je istovremno iskorištena kako bi se iskazala podrška nekim od skvotova/autonomnih centara i zajednica koje su zadnje vrijeme pretpile fašističke napade, deložacije, pokušaje deložacija i slične napade od strane države.

Protiv fašizma i rehabilitacije Draže Mihailovića

Protiv rehabilitacije četnika

U Srbiji već godinama traju pokušaji rehabilitacije četničkog pokreta i njegovih vođa, s ciljem da ih se prikaže kao neprijatelje nacizma i fašizma i time svrsta na stranu antifašističkih snaga.
Kao reakcija na ovakvu politiku, tijekom noći 24. siječnja 2013. godine pripadnici niške antifa grupe obljepili su grad plakatima protiv rehabilitacije četničkog vojvode i ratnog zločinca Dragoljuba Draže Mihailovića. Na plakatima je pisalo: *Nacionalizam ubija! Antifašizam može biti jedino internacionalan!*
“Ova akcija je odgovor na konstantan pokušaj države da spoji nespojivo. Nacionalizam i antifašizam ne idu ruku pod ruku. Antifašizam može biti jedino internacionalan!”- rekao je za BlogTiPomogo (http://blogtipomogo.blogspot.com/) jedan od sudionika akcije.

"Priroda" i "divljina" kao proizvod kapitalizma

Priroda kao spektakl

razlikovanje divljine i divljaštva

(Autorova napomena: Učestala upotreba navodnika u ovom eseju u svrhu je isticanja stava da su priroda i divljina samo konstrukcije koje zapravo ne postoje.)

Priroda ne postoji oduvijek. Ne nalazi se u dubinama šume, u puminom srcu ili u pjesmama Pigmejaca, već u filozofijama i predodžbama civiliziranih ljudi. Naizgled proturječni dijelovi tvore prirodu kao ideološki konstrukt kojem je svrha da nas pripitomi, da zatomi i kanalizira naše divljaštvo.

Civilizacija je monolitna, kao i civilizirani način promatranja. Suočen s mnoštvom svega što ga okružuje, civilizirani um mora kategorizirati kako bi se osjećao kao da razumije (iako u biti razumije jedino kako nešto učiniti korisnim civilizaciji). Priroda je jedna od osnovnih kategorija civilizacije, jedna od najkorisnijih u obuzdavanju divljaštva pojedinaca i postizanju njihove samoidentifikacije kao civiliziranih, društvenih bića.

Najranije poimanje prirode vjerojatno je bilo slično onome u Starom zavjetu: zloglasna divljina, pustoš nastanjena bijesnim i otrovnim zvijerima, zlonamjernim demonima i poremećenima. Ovo gledište imalo je osobito važnu ulogu za rane civilizacije. Izazvalo je strah od divljeg, držeći većinu ljudi unutar gradskih zidina i dajući onima koji su izlazili istraživati obrambeni stav, uvjerenje da su na neprijateljskom teritoriju. Takav stav doprinjeo je stvaranju dihotomije između "ljudskog" i "prirodnog", koja sprječava pojedince da žive divlje, odnosno, onako kako žele.

No, potpuno negativno poimanje prirode ograničene je koristi jer je civilizaciju učinilo zatvorenom i opkoljenom tvrđavom, a ona se mora širiti, mora iskorištavati sve više kako bi opstala. "Priroda" je civlizaciji postala izvor resursa, "majka" koja hrani "čovječanstvo" i njegovu civilizaciju. Bila je predivna, vrijedna obožavanja, promišljanja, proučavanja... i iskorištavanja. Nije bila zloglasna... ali, bila je kaotična, hirovita i nepouzdana. Nasreću po civilizaciju, "ljudska priroda" je evoluirala, postala je racionalna, s potrebom za postavljanje svega u red, stavljanje svega pod kontrolu. Divlja mjesta bila su nužna kako bi ih ljudi mogli proučavati i promišljati o "prirodi" u njenom nedirnutom obliku, no zapravo kako bi civilizirani ljudi mogli razumjeti i kontrolirati "prirodne" procese i koristiti ih za širenje civilizacije. Stoga je "zloglasna divljina" zasjenjena "prirodom" ili "divljinom" koja ima pozitivnu vrijednost za civilizaciju.

Konstrukcija prirode stvara sustave društvenih vrijednosti i morala. Zbog naizgled proturječnih dijelova koji tvore "prirodu" i ti sustavi mogu se činiti proturječnima, no svi oni postižu isti cilj -

naše pripitomljavanje. Oni koji nam govore da se "ponašamo civilizirano" i oni koji nam govore da se "ponašamo prirodno" zapravo nam poručuju istu stvar: "Živi u skladu s vanjskim vrijednostima, a ne vlastitim željama". Moralnost prirodnosti nije ništa manje izopačena nego bilo koja druga moralnost. Ljudi su - i još uvijek jesu - zatvarani, mučeni te čak i ubijani zato što su počinili "neprirodna djela". "Priroda" je također neugodan i zahtjevan bog.

Od samih početaka priroda je predodžba koju je vlast stvorila kako bi učvrstila svoju moć. Nije iznenađujuće da je u modernom društvu, gdje predodžbe dominiraju stvarnošću i često se čini da je stvaraju, "priroda" prepoznata kao sredstvo za održavanje naše pripitomljenosti. Televizijske emisije o "prirodi", Sierra Club kalendari[1], trgovine *outdoor* opremom, "prirodna" hrana i materijali, "ekološki osviješten" predsjednik i "radikalna" ekologija - svi su u dosluhu u stvaranju "prirode" i našeg "dobrog" odnosa prema njoj. Prizvana slika na podsvjesnoj razini zadržava aspekte "zloglasne divljine" rane civilizacije.

U emisijama o "prirodi" uvijek postoje scene predatorstva, a redatelji tih emisija novodno koriste električne štapove kako bi životinje potakli na borbu. Upozorenja o opasnim životinjama i biljkama koja se upućuju onima koji žele istraživati "prirodu" te količina proizvoda koje su trgovci *outdoor* opremom razvili za suočavanje s tim stvarima, sudeći po mojim iskustavima lutanja po divljini, prilično su pretjerani. Život izvan civilizacije prikazuje nam se kao borba za preživljavanje. Društvu spektakla potrebno je da "zloglasna divljina" bude prikrivena kako bi je mogli uspješno koristiti. Dominira slika "prirode" kao resursa i ljepota za promatranje i proučavanje. "Divljina" je mjesto na koje se možemo, ukoliko smo odgovarajuće obučeni, nakratko skloniti kako bismo pobjegli od jednoličnosti svakodnevice, opustili se i meditirali ili pronašli uzbuđenje i pustolovinu. I, naravno, "priroda" ostaje "majka" koja zadovoljava naše potrebe, resurs iz kojeg civilizacija samu sebe stvara.

U kulturi robe "priroda" osnažuje želju za divljom pustolovinom, za životom bez pripitomljavanja, prodajući nam sliku sebe. Prikrivena konstrukcija "zloglasne divljine" odlascima u šume daje prizvuk rizika koji privlači pustolove i buntovnike. Uz to osnažuje stav da mi zapravo ne pripadamo tamo, prodajući nam brojne proizvode koji se smatraju nužnima za odlaske na divlja mjesta. Pozitivna konstrukcija prirode potiče nas da se osjećamo kao da moramo doživjeti divlja mjesta (ne shvaćajući da će ideje kojima su nas napunili u barem jednakoj mjeri kao naše stvarno okruženje kreirati naše iskustvo). Na taj način civilizacija uspješno osvaja čak i područja koja naizgled izravno ne dotiče, pretvarajući ih u "prirodu", u "divljinu", u aspekte spektakla koji nas održavaju pripitomljenima.

"Priroda" pripitomljuje tako što divljinu pretvara u monolitnu cjelinu, ogromno područje odvojeno od civilizacije. Izražavanje divljaštva u središtu civilizacije obilježava se kao nezrelost, ludilo, delinkvencija, kriminal ili nemoralnost, omogućujući time da ih se odbaci, zaključa, cenzurira ili kazni, zadržavajući i dalje stav da je "prirodno" dobro. Kad "divljaštvo" postane sfera izvan nas, a ne izraz slobode pojedinca, tada mogu postojati stručnjaci za "divljaštvo" koji će nas poučiti "ispravnim" načinima za "povezivanje" s njim. Na zapadnoj obali[2] mnogo duhovnih učitelja zarađuje bogatstvo prodavajući yuppijima "divljaštvo" koje ni na koji način ne ugrožava njihove karijere, Porscheje i stanove. "Divljina" je danas veoma profitabilna industrija.

Ekolozi - čak i oni "radikalni" - ovdje se savršeno uklapaju. Umjesto da pokušaju podivljati i snagom svojih neokovanih težnji uništiti civilizaciju, oni pokušavaju "očuvati divljinu". U praksi to znači da mole ili pokušavaju manipulirati vlastima kako bi zaustavili štetnije aktivnosti određenih industrija te pretvaraju komadiće relativno netaknutih šuma, pustinja i planina u zaštićena "divlja područja". To samo učvršćuje poimanje divljaštva kao monolitne cjeline, "divljine" ili "prirode", te komodifikaciju inherentnu ovom gledištu. U samom temelju koncepta "divljih područja" razdvajanje je "divljaštva" i "čovječnosti". Stoga nije iznenađujuće što je jedan od ogranaka "radikalne" ekološke ideologije stvorio sukob između "biocentrizma" i "antropocentrizma" - kao da bismo trebali biti išta osim egocentrični.

Zavaravaju se čak i ti "radikalni ekolozi" koji tvrde da žele ljude vratiti "prirodi". Njihova vizija (kako je to jedan od njih postavio) "divlje, simbiotske sveukupnosti" samo je monolitna konstrukcija koju je stvorila civilizacija, izrečena na kvazimističan način. "Divljaštvo" tim ekološkim misticima nastavlja biti monolitna cjelina, biće veće od nas, bog kojemu se moramo pokoriti. No, potčinjavanje je pripitomljavanje. Potčinjavanje je ono što održava civilizaciju. Ime ideologije koja ga provodi manje je važno - bila to "priroda" ili "divlja, simbiotska sveukupnost". Posljedica će i dalje biti nastavak pripitomljavanja.

Kad se divljina smatra nečime što nije nikako povezano ni s jednim monolitnim konceptom, uključujući "prirodu" ili "divljinu", kad se na nju gleda kao na potencijal slobode pojedinaca koji se može očitovati u bilo kojem trenutku, tek tad postaje prijetnja civilizaciji. Bilo tko od nas mogao bi provesti godine u "divljini", ali ako bismo nastavili ono što nas okružuje promatrati kroz oči civilizacije, ukoliko bismo nastavili mnoštvo bića promatrati monolitno kao "prirodu", "divljinu", kao "divlju, simbiotsku sveukupnost", i dalje bismo bili civilizirani - ne bismo bili divlji. Ali, ako usred grada u bilo kojem trenutku aktivno odbacimo naše pripitomljavanje, odbijemo nametnute društvene uloge i umjesto toga živimo vođeni našim strastima, željama i hirovima, ukoliko postanemo jedinstvena i nepredvidljiva bića koja leže skrivena ispod svojih uloga, mi smo, u tome trenutku, divlji.

U divljoj igri u ruševinama urušavajuće civilizacije (no nemojmo se zavarati, čak i u propadanju ona je opasan neprijatelj i sposobna se još dugo održati), možemo dati sve od sebe kako bismo je srušili. A, slobodni pobunjenici odbacit će ideologiju preživljavanja kao još jedan pokušaj civilizacije da uguši slobodno življenje i nastojat će živjeti kaotičan, dinamičan ples slobodno povezanih, jedinstvenih pojedinaca koji su suprotnost i civilizaciji i njenom pokušaju obuzdavanja divljeg, slobodnog života: "Prirode".

Iz časopisa "Anarchy: A Journal Of Desire Armed", broj #29, ljeto 1991. Ponovno izdao Elephant Editions (London) 2000/2001 u zbirci "Feral Revolution".

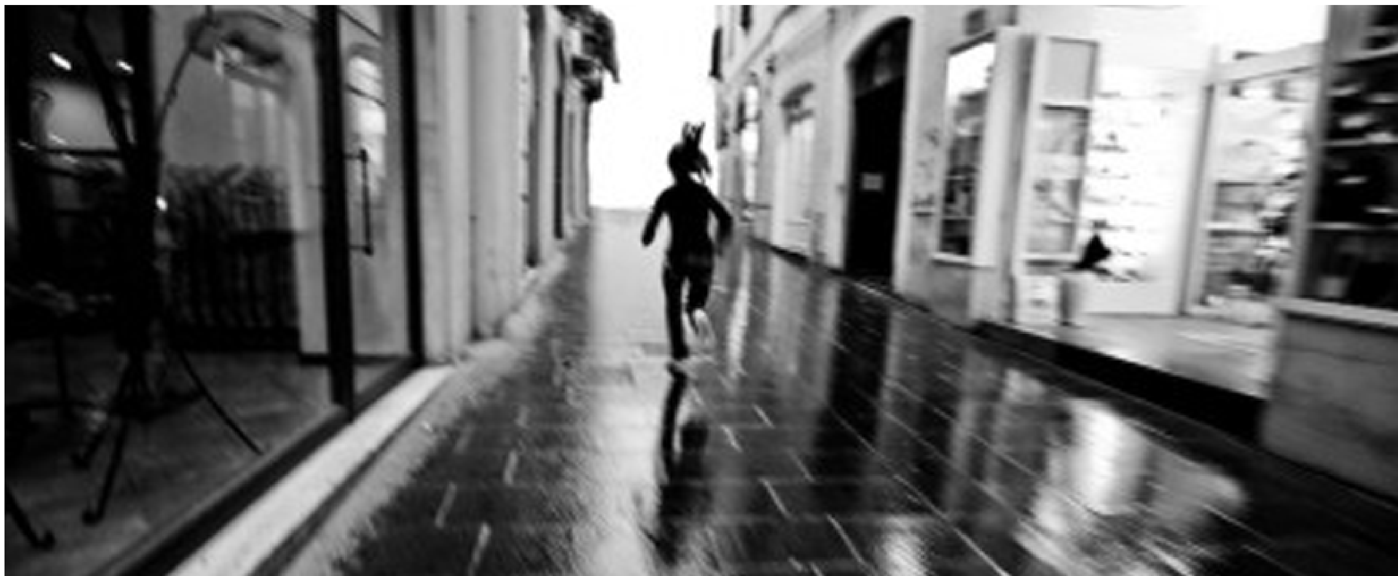

1 *Nap. prev.* Sierra Club je jedna od najstarijih, najvećih i najutjecajnijih organizacija za zaštitu okoliša u SAD-u.

2 *Nap. prev.* Autor misli na zapadnu obalu SAD-a, ali se danas isto može primijeniti na čitav Zapad.

Kritika društvenih normi i političkih diktata

Bez polaganja računa

Ruža je bez zašto;
cvijeta zato što cvijeta,
o sebi ne brine,
ne pita
gleda li je netko.
Angelus Silesius, *Kerubinski putnik*

***Nihil sine ratione*. Ništa nije bez razloga. To oduvijek tvrdi filozofska misao, uz čvrstu podlogu zdravog razuma. Poistovjećivanje bitka i razloga kaže da svako biće ima svoj cilj i da samo kroz realizaciju navedenoga cilja ono pronalazi razlog svoga postojanja, razlog o kojem možemo i moramo *polagati račune*. To „polaganje računa" *znači* da je svako biće izračunljivo, mjerljivo. Život pojedinca ne predstavlja izuzetak.**

Naravno, s promjenom poimanja razloga mijenja se i cilj postojanja, kao što se mijenjaju i kriteriji na temelju kojih se određuje tko se i što, svaki put, udaljava od rečenog cilja ili pak proturječi navedenom razlogu. Sve ono što se smatra mahnitim, kriminalnim, neprirodnim ili neljudskim je zapravo sve što predstavlja negaciju razloga i cilja, budući da su ovi potonji modeli pojedincu nametnuti. Ti se modeli opravdavaju u ime onoga što se prikazuje kao zajednički element, kao sveopća bit. Ako je Bog zajednička značajka koja nas povezuje onda će čovjekov cilj biti izvršenje božje volje. Ako je pak ona smještena u prirodne zakone, njegov se zadatak sastoji od realizacije planova svojstvenih prirodi. Dakle, kao što je razum univerzalno načelo, tako je čovjeku cilj da ne proturječi principu racionalnosti. A model čovjeka kao društvenog bića, kao političke životinje na koncu će nametnuti zadaću poštivanja društvenih normi i političkih diktata.

S promjenom načela mijenja se i moral. Ali nebo na koje se poziva je uvijek isto. Svaki cilj, bila čak i sloboda, nalaže svete dužnosti i zahtjeva požrtvovnosti. I sam „ljudski čovjek" je misija, bit koju treba ostvariti; moralistička tautologija koja povlači za sobom svoje sudove i svoja izopćenja (nije slučajnost, na primjer, što se na njemačkom „ne-čovjek" i „čudovište" izražavaju istom riječju: *unmensch*). U ime Ljudskih prava izrabljivani su, a i dalje se izrabljuju, ljudi.

Spaljivanje ateista, neodobravanja homoseksualnosti i incesta, segregacija „mahnitih" i zatočenja kriminalaca samo su različiti načini integracije i gušenja osoba koje prelaze granice određene normama, propise dobroga. Vrijednost pojedinaca se mjeri samo na osnovu njegovog stupnja prihvaćanja cilja kojemu je podčinjena njihova egzistencija.

Mada mnogi, često i uz zgražanje, kritiziraju prisilnost kazne ili nasilnost prinudnog uklapanja, iznimno rijetki radikalno negiraju sam pojam *dužnosti*, pošto su ovi elementi samo njene nužne posljedice. Naime, vlast je samo *posrednik* između cilja i pojedinaca pozvanih na njegovo izvršavanje.

Naravno, anarhisti ne priznaju vjerska pravila, svetost državnih zapovijedi ili poimanje povijesti kroz načelo svrhovitosti. Međutim, ipak nastavljamo vjerovati kako postoje prirodna prava (*ljudi se rađaju slobodni i jednaki*) nasuprot zakonskih (vječni konflikt između *phísis* i *nómos*), i da zato možemo ustati protiv drugih u ime prvih. Da, *u ime*, to jest odnoseći se uvijek na nešto izvan nas, što nas nadilazi, što bi na neki način opravdalo naše izbore. Nije bitno da li je riječ o Bogu, zajednici, državi, prirodi. Bitna je činjenica da opstaju zadate i prepoznatljive vrijednosti koje treba samo primijeniti. I tako život postaje običan *marš*, trijumfalan ili rezigniran, prema dobrome.

Premda će zvučati kao neodgovorna *boutade*, vjerujem da između sudbina rase, koju je propovijedao nacizam, slike o naravi koja stremi slobodi i progresivnom diferenciranju, iz slobodarske verzije jusnaturalizma[1], i anarhije, kao poretka prema kojem se povijest kreće, ne postoji neka *suštinske* razlika.

Njihov prostor je žrtvovanje, njihovo vrijeme budućnost.

U ovim shvaćanjima nema mjesta za samostalnost pojedinaca, za njihovu *neutemeljenu* individualnost. Zatvori, ludnice, demokratske terapije i ortopedski postupci su samo različiti načini na koji se jedna te ista vjera primjenjuje na model.

Na suprotnoj strani svega toga stoji život, shvaćen kao rasprostiranje *vlastitih* mogućnosti, kao otvoreno pitanje. Bez polaganja ili traženja *računa*, kao Silesiova ruža. Život koji svatko, oslobođen jamstava, igra do samoga kraja. Da bi mogli reći, kao Peter Altenberg: „I da čak padnem u bezdan, neka se onda barem smrskam u *svoj* bezdan!".

I tko zna, možda uspijemo i zaplesati nad tim bezdanom.

Massimo Passamani

Naslov originala: *Senza rendere conto*, „Canenero", Italija. S talijanskog prevela: Erika Preden. Izvor: www.anarhisticka-biblioteka.net

---

1 Teorija „prirodnog prava" (*lat*, ius naturae).

Provođenje vlasti obezbeđuje dominaciju govora: gospodar je taj koji govori

Govor kao obaveza

Govoriti pre svega znači imati pravo na govor. Ili drugačije, sprovođenje vlasti obezbeđuje dominaciju govora: gospodar je taj koji govori. Svoje poštovanje, pokornost ili strah podređeni mogu da izraze samo ćutanjem. Govor i vlast održavaju međusobni odnos tako što se težnja ka prvom ispunjava kroz osvajanje onog drugog.

Čovek od vlasti – princ, despot, zapovednik – nije samo onaj koji govori, već i jedini izvor legitimnog govora. Jednog svakako osiromašenog, ali vema efikasnog govora, jer forma u kojoj se izražava – zapovest – kao odgovor prihvata samo poslušnost. Sami po sebi statički ekstremi, govor i vlast duguju svoje postojanje jedno drugom, ispunjavajući jedno drugo sadržajem.
Iako se čini da je to njihovo prožimanje iskonsko i da nadilazi istoriju, ono je ipak deo nje: u burnim istorijskim previranjima, kada bi snage koje su pretile da ih potpuno razdvoje i unište bile poražene, govor i vlast mogu se posmatrati u trenutku svog susreta. Osvojiti vlast znači osvojiti pravo na govor.
Naravno, sva gornja zapažanja odnose se pre svega i u najvećoj meri na društva zasnovana na podeli nadređeni/ podređeni, gospodari/ robovi, vođe/ građani, itd. Glavni znak te podele je čvrsta, nesvodiva i možda nepovratna činjenica vlasti odvojene od društva kao celine, budući da njome raspolaže svega nekolicina. Vlast odvojena od društva, od sada se sprovodi nad društvom i ako je potrebno protiv društva. U tom smislu, pažnja je do sada bila usmeravana na čitav niz društava sa državom, od najstarijih despotija i savremenih totalitarnih država, do modernih demokratija, čiji državni aparat, uz sav njihov liberalizam, ništa manje ne insistira na daljinskoj kontroli društva putem prava na legitimno nasilje.
Vlast i govor, govor i vlast, ruku pod ruku: navikli smo da u tome vidimo nešto sasvim prirodno. Ipak, činjenice koje je sakupila etnologija ne mogu se ignorisati: svet primitivnih društava – još jednom, društava bez države – nudi nam, začudo, dokaze o istom savezništvu govora i vlasti koje postoji i u društvima sa državom. Nad plemenom vlada poglavica, a njegova vladavina proteže se i nad jezikom plemena. U primitivnim američkim plemenima, na kojima se ovde najviše zadržavamo, poglavica – čovek od vlasti – u isto vreme drži monopol nad pravom na govor.
Pitanje koje se kod Divljaka postavlja nije „ko je tvoj poglavica?“, već „ko je među vama onaj koji govori?“. Gospodar reči je onaj koji se u mnogim grupama naziva poglavicom.
Tako izgleda da vlast i govor ne mogu biti posmatrani odvojeno, budući da je njihova jasna metaforička veza uočljiva kako kod primitivnih društava, tako i kod onih sa državom. Ali, bilo bi pogrešno kada bi na ovom mestu odustali od daljeg istraživanja. Isti radikalni prekid koji razdvaja društva na ona sa državom i ona bez države, utiče i na vezu vlasti i govora u tim društvima. Kako ta veza funkcioniše u društvima bez države? Primer indijanskih plemena u tom pogledu je više nego rečit.
Veza između vlasti i govora u isto vreme je sasvim prividna i veoma duboka. Ako je u društvima sa državom govor pravo Vlasti, u društvima bez države to je njena obaveza. Ili, drugačije rečeno, indijanska društva ne priznaju pravo govora poglavici zato što je poglavica: oni očekuju da čovek kome je suđeno da bude poglavica dokaže svoje vladanje rečima. Pleme zahteva da ga čuje. Poglavica koji mu se ne obraća nije više poglavica.
Da ne bude zabune, ovde ne mislim na sklonost, tako dragu mnogim Divljacima, prema govorničkoj veštini i lepom, uzvišenom izražavanju. Ovde nije reč o estetici, već o politici. Čitava politička filozofija primitivnog društva može se sagledati kroz obavezu poglavice da bude Govornik. To je tačka u kojoj vlast širi svoj prostor, ali na neočekivani način. Upravo priroda tog dobro uvežbanog govora, kojeg pleme tako skrupulozno očekuje da čuje, ukazuje na pravo mesto koje vlast zauzima unutar primitivnog društva.
Šta poglavica govori? Kako uopšte izgleda taj govor? Pre svega, to je ritualni čin. Skoro bez izuzetka, vođa se obraća grupi tokom dana, u zoru i pred sumrak. Protežući se u svojoj ležaljci ili sedeći pored svoje vatre, poglavica počinje da glasno izgovara očekivani govor. Pri tom, on zaista mora da bude veoma glasan, ako

želi da ga neko čuje; jer, dok on govori, ljudi se ne okupljaju oko njega, žagor ne prestaje, svi nastavljaju da gledaju svoja posla, kao da se ništa ne događa. Poglavica ne govori zato da bi ga neko slušao. Paradoks: niko ne obraća pažnju na poglavicu koji govori. Ili, tačnije, svi se prave kao da ga ne primećuju. Ako poglavica, po pravilu, mora da preuzme ulogu Govornika, ljudi kojima se obraća dužni su da se prave kao da ga ne čuju.
S jedne strane, oni time ne gube mnogo. Zašto? Zato što poglavica, ma koliko bio opširan, doslovno ne govori ništa. Njegovo govor sastoji se od mnogo puta ponovljenih pohvala na račun tradicionalnog načina života: „Naši preci su dobro živeli sledeći drevne običaje. Zato sledimo njihov primer, ako želimo da živimo u miru i slozi." I to je doslovno sve. Zato ne treba da nas čudi što se zbog toga niko ne uzbuđuje.
Šta sam čin govora označava u ovom slučaju? Zašto poglavica mora da govori, ako ne kaže ništa? Kom to zahtevu udovoljava ovaj prazan govor koji dolazi iz prividnog sedišta vlasti?
Govor poglavice je prazan upravo zato što to nije govor Vlasti. U društvima bez države poglavica nije nosilac vlasti. Iz toga sledi da njegova reč nikada ne može postati reč Vlasti, autoriteta. A naredba? Upravo to je ono što poglavica nikada ne bi mogao da izgovori; to je sadržaj kojem se ne dozvoljava da ispuni njegov govor. Poglavica koji bi tako nešto pokušao suočio bi se sa totalnom neposlušnošću, a verovatno bi uskoro bio razrešen svoje dužnosti. Poglavica dovoljno lud, ne toliko da zloupotrebi vlast, koju ionako nema, nego da uopšte pomisli da stekne bilo kakvu vlast, odmah biva napušten. Primitivno društvo odbija svaki oblik separatne vlasti, jer je ono, a ne poglavica, jedini nosilac vlasti.
Primitivno društvo dobro zna da je nasilje suština svake vlasti. Čvrsto se držeći tog stava, ono *neprestano razdvaja vlast od bilo koje institucije vlasti*, naredbu od poglavice. Upravo oblast govora omogućava da se povuče jasna crta koja naglašava ovu razdvojenost. Dopuštajući poglavici da se kreće *samo u oblasti govora* – a to znači: *u oblasti koja je sušta suprotnost nasilju* – pleme postiže da sve stvari ostanu na svom mestu: Vlast ostaje isključivi posed društvenog bića; nikakav drugačiji raspored snaga ne sme da poremeti takav društveni poredak. Obaveza poglavice da govori, da redovno isporučuje taj uvek isti, prazan govor koji duguje plemenu, i koji predstavlja njegov neotplativ dug, upravo je onaj mehanizam koji sprečava da čovek Govora postane čovek Vlasti.

Pierre Clastres, 1974.

Preveo Aleksa Golijanin
izvor: www.anarhisticka-biblioteka.net

Prvi dio kratkog istraživanja o atentatorima u regiji

Pucnji atentatora

Jelena Ilka Marković

Krajem 19. st. žene su bile svedene na privatnu sferu. Kontekst svakog javnog djelovanja bio je patrijarhalan, a samim time je i svako političko, dakle javno djelovanje, a pogotovo radikalno političko djelovanje bilo svedeno na muške subjekte i muško tumačenje i bilježenje.

Dodala bih da se tu radilo i o klasno uvjetovanom bilježenju povijesti, s obzirom da je poznato da „pobjednici" pišu povijest i da je ona podložna promjenama ovisno o trendovima u politici vladajuće klase.
Tek početkom 20. st. bilježimo promjene na tom planu, kada dolazi do pokreta sufražetkinja i prvih danas poznatijih ljevičarki i anarhistkinja, poput Emme Goldman, Rose Luxemburg, itd. Pojedini primjeri radikalnijih istupa žena uglavnom su minorizirani, gurnuti u prašinu arhiva i zaboravljeni. Jedan takav primjer imamo u neposrednoj blizini. Radi se o Jeleni Ilki Marković iz Srbije, koja je izvršila neuspjeli atentat na kneza Milana.
Prije nego krenemo na Ilku, osvrnut ću se prvo na povijest radikalnijih istupa od strane žena koje je povijest zabilježila, a od kojih je jedan u znatnoj mjeri utjecao na Ilku.
Prva žena koja je istupila zbog svoje političke aktivnosti je atentatorica **Charlotte Corday** (1768-1793), dvadesetpetogodišnja djevojka iz provincije, pripadnica nižeg plemstva koja nije bila povezana ni sa jednim od ženskih političkih klubova. Kad je prestala vjerovati da revolucionarna politička

aktivnost donosi dobro narodu, dolazi u Pariz iz provincije 9. srpnja 1793. godine. Kupila je kuhinjski nož, napisala *Govor Francuzima koji su prijatelji zakona i mira* u kome objašnjava svoj postupak, izabrala najradikalniju političku opciju i s nekoliko uboda u kadi ubila Jean-Paul Marata, utjecajnog novinara i jakobinca, smatrajući njegove govore terorom[1] i izdajom revolucije, koji vode u građanski rat. Na suđenju je izjavila da je djelovala samostalno i da je *„ubila jednog čovjeka da bi spasila tisuću drugih“*.

Jelena Ilka Marković (1845-1883)
Ilka Marković je jedina žena koja se spominje u srpskoj političkoj povijesti devetnaestog stoljeća, a da nije supruga nekog od vladara iz dinastije Obrenović. Čin pucanja u vladara države, i to u crkvi, pucanj je u sam sustav. Takav način političke borbe nije bio rijedak u njeno doba, ali su ga koristili isključivo muškarci, anarhisti u Europi. Rodni uzor jedino je mogla naći u Rusiji gdje su žene iz tajnih organizacija sudjelovale u ubojstvu ruskog cara godinu dana prije Ilkinog atentata, što je izazvalo burne reakcije javnosti. Radi se o događaju iz 1881. g., kada je **Sofija Perovska** (1853-1881)**,** članica grupe *Narodna volja*, izvršila uspješan atentat na ruskog cara Aleksandra II. Taj događaj imao je najviše neposrednog utjecaja na buduće revolucionare i revolucionarke, a mogao je imati i utjecaja na Ilku Marković.
Sofija Perovska bila je visokog plemićkog porijekla. Od rane mladosti u revolucionarnom pokretu, uhićivana i proganjana, radila je u ilegali na pripremi tri atentata na cara Aleksandra II. Bila je supruga revolucionara Željabova i jedna od neposrednih sudionika uspjelog atentata. Ona je prva žena u Rusiji nad kojom je izvršena smrtna kazna iz političkih razloga. Suđenje atentatorima, njihovo herojsko držanje, kao i mučno izvršavanje samog vješanja, koje je trajalo nekoliko sati,[2] imalo je širok odjek u Rusiji i svijetu, a među revolucionarno nastrojenim mladim ljudima izazvalo je osjećaje divljenja i poštovanja.
Njezin život određen je životom u dvjema zemljama, te prvim i drugim brakom i zato se dijeli na dva dijela: prvi - na život u Šopronju u Ugarskoj gdje je rođena i u Novom Sadu, tada dijelu Habsburške Monarhije, gdje je provela ranu mladost i gdje se udala za prvog muža, dr. Jovana Andrejevića, i drugi dio - život u kneževini/kraljevini Srbiji s drugim mužem Jevremom Markovićem. U oba dijela života ona je preko svojih muževa bila u središtu političkih, kulturnih i društvenih događanja. Oba njena muža bili su značajni politički subjekti koji su se aktivno bavili politikom duboko uvjereni da imaju domoljubnu i kulturnu odgovornost u odnosu na svoj narod.
Nema mnogo podataka o prvih 14 godina života Jelene Ilke Bajić s roditeljima u Šopronju, ali možemo pretpostaviti da je obitelj Bajić vodila udoban život i da su sestre Bajić dobile dobro kućno privatno obrazovanje. Iznenadna tragedija prekida njihov obiteljski život. Majka Judita iznenada umire 1859. i jedini podatak kojeg imamo o njezinoj smrti je da je umrla od trovanja. Ubrzo poslije majčine smrti sestre gube dom jer ih otac šalje u Novi Sad kod tetke. Starija Lujza prva se udaje za novosadskog inženjera i profesora Gavrila Vitkovića. Nakon sestrina odlaska Ilka ostaje sama s tetkom i tada upoznaje dr. Jovana Andrejevića koji je bio tetkin liječnik. Ubrzo se, sa svega 17 godina, udaje za njega i postaje Jelena Ilka Andrejević.
Dr. Jovan Andrejević bio je dobro obrazovan i značajan čovjek u Novom Sadu. Udajom za njega počinje ozbiljno političko i kulturno obrazovanje mlade Ilke jer je on pripadao krugu vodećih ljudi u političkom i kulturnom životu Novog Sada. Pripadnost ovom krugu ljudi određuje Ilku na osobnom i političkom planu jer kao mlada djevojka ulazi u društvo utjecajnih visokoobrazovanih novosadskih Srba, srpskih domoljuba koji su pripadali građanskoj liberalno-demokratskoj opciji temeljenoj na idejama nacionalnog oslobođenja, slobodi i napretku. Pripadao je generaciji srpskih romantičara koji su prihvatili romantizam kao politički i književni smjer, a osnovna obilježja romantičarske politike bili su srpski nacionalizam, građanski liberalizam, antiklerikalizam i anti-austrijsko raspoloženje, a u osnovi omladinskog pokreta je ideja oslobođenja i ujedinjenja srpstva. Ilka je prihvatila stavove svoga muža, a upravo politički angažman i politički stavovi su obilježili smjer njezina života. Međutim, Jovan Andrejević umire 1864. godine i Ilka ostaje udovica u 19. godini. U društvu je smatrano da je previše mlada da ostane udovica, iako je vrlo teško podnijela muževu smrt.
1867. godine napušta Habsburšku monarhiju, a time i život novosadskog srpskog građanstva, te prelazi u Beograd, vazalnu kneževinu Srbiju u kojoj vlada knez Mihajlo Obrenović. On te iste godine ostvaruje najveći uspjeh svoje vladavine, tako što diplomatskim pregovorima u Carigradu dobiva Ferman o povlačenju turskih garnizona iz srpskih gradova od sultana Abdula Aziza, kojim mu povjerava na upravu i čuvanje gradove-tvrđave u Srbiji. Drugim riječima, Srbija se odvaja od turske carevine, a time počinje nagli razvoj Srbije. Ilka dolazi kod svoje sestre Lujze koja je 1870. postavljena za učiteljicu pjevanja u Višoj ženskoj školi (na tom mjestu ostaje sve do Ilkinog atentata, kada je otpuštena). Ona se udala za Gavru Vitkovića, te su u svom domu organizirali okupljanja (sijela), koja su pripadala privatnoj domeni i bila su jedina mjesta u patrijarhalnom društvu gdje su se i žene, pored toga što su stjecale obrazovanje, mogle slobodno i ravnopravno družiti i diskutirati s muškarcima. U takvom okruženju građanske intelektualne klase u čijim se redovima raspravlja o novim političkim idejama socijalizma, anarhizma i feminizma koje su tih godina nastajale, djelovale i razvijale se u Europi i Rusiji, Ilka upoznaje **Jevrema Markovića** (1839-1878), za kojeg se ubrzo udaje i postaje Jelena Ilka Marković.
Vjenčali su se 1867. u novosadskoj Sabornoj crkvi, a njihov je brak trajao 11 godina do Jevremove smrti i prema suvremenicima bio vrlo sretan. Upravo će taj odnos obilježiti Ilkin život i njen kasniji čin.
Jevrem Marković bio je oficir srpske vojske, sa znatnim uspjehom iza sebe, ali nakon ženidbe s Ilkom, a potpomognut njezinim mirazom, daje ostavku u vojnoj službi i počinje karijeru trgovca i političara. Kao trgovac je bio neuspješan, a dugovi su pratili i njegov politički život. Tako politička aktivnost Jevrema Markovića postaje okosnica njihova života.
Jevrem se politički smješta uz ideologiju svoga brata **Svetozara Markovića** (1846-1875), poznatog kao jedan od prvih srpskih socijalista, koji je bio utjecajan na ideološkom planu i koji je budio političku svijest. On na srpsku političku scenu donosi nove ideje iz Rusije gdje je boravio tri godine, te iz Švicarske gdje je kratko vrijeme studirao i gdje je bio na sastanku srpskih socijalista na kojem je prisustvovao i poznati ruski anarhist Bakunjin. Neke njegove ideje nalaze se i u mislima Svetozara Markovića: uništenje države, suda, birokracije, policije, vojske, svećenstva, likvidaciju svih privatnih dugova, oduzimanje kapitala. Svetozar Marković se ipak opredjeljuje za proučavanje i usvajanje znanstvenog socijalizma, ograđuje se od Bakunjina koji je imao velik utjecaj na srpske studente u Zürichu, a pod utjecajem ruskog narodnjaštva i socijalista demokrata, revolucionara Černiševskog, Hercena, Dobroljubova i Marksa, razvija svoje ideje socijalizma koje bi odgovarale agrarnoj

---

1 Riječ terorizam prvi put ulazi u upotrebu baš za vreme jakobinske diktature, dok se teroristima nazivaju njeni nosioci. - Vojin Dimitrijević, *Terorizam,* Beograd: Samizdat B92, 2000., str. 23.
2 „ ... uže za vješanje se nekoliko puta prekidalo, a smaknuće je trajalo nekoliko sati“. (Zoran Đinđić, „Nepomućena vera u samoorganizovanje naroda“, Petar Kropotkin, *Anarhizam i moral*, Beograd: Prosveta, 1984., str. 248.)

Srbiji. Budućnost Srbije vidi u mogućnosti preskakanja kapitalizma i prijelaza u socijalizam, oslanjajući se na zadrugu. Dvojica braće s grupom socijalista i vojvođanskih narodnjaka sudjeluju u organiziranju ustanka Srba u Bosni i osnivanju tajnih odbora za pripremu ustanka po Srbiji. Jevrem je sa svojom vojskom aktivno i uspješno sudjelovao i u drugim dvjema velikim pobjedama srpske vojske - u oslobađanju Pirota i Niša. Poslije oslobođenja Pirota Jevrem je pozvan u tek oslobođeni Niš, gdje je primio orden od kralja Milana koji se već bojao Jevrema kao opozicionara i nevoljno ga je odlikovao. Vojni uspjeh Jevrema Markovića kojim se toliko ponosila Ilka izazvao je zavist i netrpeljivost komandanata K. Protića i Beli Markovića koji su počeli širiti intrige protiv Jevrema. U tijeku drugog srpsko-turskog rata, 25. listopada 1877. godine, kod Kragujevca je izbila pobuna jednog bataljuna narodne vojske koji je odbio krenuti na bojište. Knez Milan je reagirao drastičnim mjerama. Pobunjenicima je sudio posebni vojni sud i vlast je nastojala da po svaku cijenu otkrije vezu pobunjenika i pristalica Karađorđevića. Tako se među optuženima našao i Jevrem Marković koji je doveden u vezu s pobunom. Ni istraga ni vojni sud nisu mogli dokazati da je Jevrem Marković imao bilo kakve veze s pobunom. Ilka je bila teško pogođena Jevremovim uhićenjem i učinila je sve što je bilo u njezinoj moći da joj se muž pomiluje. Između ostalog, osobno je napisala molbu kralju Milanu. Jevrem Marković je strijeljan zbog veleizdaje u Aranđelovcu 31. svibnja 1878. godine, zajedno s još sedmero ljudi. O tom događaju Ilka je dala iskaz kasnije, tijekom istrage: *„...banuše tri činovnika, izvršiše pretres i odvedoše Jevrema u Aranđelovac. Ona ga je svaki dan pitala telegramom za zdravlje, no posljednjeg dana kad je strijeljan ne dobi odgovor na depešu. A toga dana bijaše se pronio glas da je strijeljan. Kad je taj glas čula, odjurila je u Aranđelovac i našla grob svoga muža. Tada je pala na grob svoga muža i izgovorila: 'Kad ne bi sretan da imaš sina koji će te osvetiti, onda ću te ja osvetiti!'"*

Iako nasilje i terorizam nisu predstavljali sastavni dio anarhističke misli, postali su dominantni u anarhističkim aktivnostima u Europi '80-tih godina 19. st. i anarhisti kao Bakunjin i Kropotkin su u tom povijesnom trenutku smatrali da je ono opravdano kao odgovor na nasilje koje vlast vrši nad građanima. Razočarani revolucionari koji su se uvjerili koliko je teško utjecati na radnike i seljake proglasima, knjigama i novinama, razvili su koncept poznat kao *propaganda djelom,* a to je da su djela ta koja će privući pažnju i ostati u svijesti naroda; da su djela ono što će narod potaknuti na opću revoluciju koja bi zbacila postojeće sustave; da se djelom može postići veliki efekt propagande slobodarskih ideja.

Dok se politička situacija u Srbiji ubrzano mijenjala i zaoštravala, a atentati u Europi i Rusiji unosili nemir i širili strah, život Jelene Ilke Marković se potpuno mijenja. Kao udovica od 33 godine, bez djece i penzije, potpuno potrošenog miraza, gubi svoj prethodni život i od ponosne supruge uglednog političara i uspješnog ratnog vojnog lica postaje bijedna udovica izdajnika. Ilka se povlači u duboku tugu, ali ne i u mir. Sljedeće četiri godine ona se bez svoga doma kretala između Jagodine, Šopronja i Beograda. Ilka se tada povjerava da se zavjetovala na Jevremovom grobu da će ubiti kralja Milana. *'Samo smrt Milana može biti melem rani mojoj. Ubila bih se, kad bi mu neko prije mene ugasio njegov pogan život, a bila bih sva nesretna kada bi umro prirodnom smrću. ..."*

Jelena Ilka Marković, kako kaže u istrazi, dolazi u Beograd u jesen 1882. g. Poznanik joj za oskudna sredstva koja je imala na raspolaganju nalazi stan u kući koja se nalazila preko puta Saborne crkve. Živjela je vrlo skromno, a preživljavala je dajući poduke iz stranih jezika školskoj djeci. Detaljan opis priprema za atentat dan u istrazi pokazuje da atentat nije izvršila u afektu, već da je potpuno svjesno i racionalno postupala i do posljednjeg detalja promislila što i kako napraviti. Ilka je u iskazu opisala što je neposredno pred atentat radila kada je oko pola devet tog jutra saznala da kralj Milan upravo dolazi u Sabornu crkvu. Iz njenog opisa vidimo koliko je ona pribrano i promišljeno postupala: *„odmah pohitam da izvršim ono što sam smislila. Od muža ostao mi je revolver*[3] *s mecima. Revolver je bio uvijek pun i držala sam ga u ormaru. Ja se dakle obučem, pripašem revolver oko pasa, odozgo obučem jaknu i kada sam bila potpuno obučena, pogledam se u ogledalo da vidim da li se neće revolver primijetiti. Vidjela sam da se to po mom odijelu baš ništa ne primjećuje".*

Oko 10 sati prije podne 11. listopada 1882., Ilka Marković ušla je u Sabornu crkvu na glavni ulaz; sporedni ulaz sa strane bio je zatvoren. Ilka je dala sljedeći opis događaja: *„Kada sam ušla u crkvu, nisam ni na koga obraćala pažnju jer sam imala u glavi misao koja me je rukovodila".*

Oko podne crkva se ispunila narodom koji je želio iskoristiti priliku i vidjeti kralja i kraljicu. Počela je misa, Ilka je otkočila pištolj, uperila ga u potiljak kralja Milana i opalila.

Metak koji je Ilka ispalila ranio je Mariju, udovicu Đoke Milankovića iz Loznice. Ilka je prvo odvedena u kuću preko puta crkve, a kada se narod razišao, odvedena je u policiju. *Novi beogradski dnevnik* 12. listopada 1882. daje detaljan opis atentata i događaja poslije atentata - panike u crkvi i razjarene mase koja je navalila na atentatoricu.

Prvu izjavu daje članu policije i od njega saznaje da je kralj Milan nepovrijeđen. Tu spoznaju je teško podnijela i jako se uznemirila. Koliko znamo, Ilka nije imala iskustva u rukovanju pištoljem, a na suđenju je izjavila da je samo jednom vježbala pucajući u mačku koja je krala sir. Ilkin pokušaj atentata na kralja Milana bio je prvorazredni događaj koji je uzbudio javnost. Nevjerica da bi žena mogla pucati na kralja i osuda prevladavaju. Politička javnost Srbije je na pokušaj atentata reagirala u skladu sa stranačkim opredjeljenjem, a reakcije su bile podijeljene između prikazivanja Ilke kao opasne politički obrazovane žene koja je imala političke ciljeve i nesretnice koja nije znala što radi. Radikalna stranka i neki njeni prvaci koji su znali da Ilka sprema atentat poslije atentata su se posebno trudili da naglase njene ženske emocije i da je predstave kao ženu koja u svom jadu ne vlada sobom. To su radili kako bi sebe zaštitili od progona kralja Milana koji je vjerovao da je pokušaj atentata dio šire radikalne zavjere i htio to iskoristiti u političke svrhe.

Zajedno s Ilkom, drugooptužena je bila **Lenka Knićanin**, udovica pokojnog pukovnika Antonija Knićanina, koji je bio vjenčani kum Jevrema Markovića i prijatelj s vojne akademije. Poduzeta je opsežna istraga i tom prilikom su ispitivani svi koji su na neki način mogli biti dovedeni u vezu s atentatom. Kralj Milan koji je atentat nazivao „sretnim slučajem", namjeravao je iskoristiti Ilkin atentat za obračun s radikalima. Istraga je bila izuzetno okrutna, trajala je mjesecima i završila je nerazjašnjenom smrću Lenke Knićanin. Ilka je ostala uporna pri tome da nije imala pomoćnika, a jedino što je Lenka Knićanin priznala, bilo je da je znala da će Ilka izvršiti atentat. Istraga je bila neobičajena jer je Lenka bila zatvorena u beogradskoj tvrđavi i po naređenju kralja Milana čuvali su je vojnici, a ne žandari. Lenka je izjavila da je muče, da joj ne daju jesti i piti, te kako žele da umre. Postoje svjedočanstva da je hranjena samo slanom ribom i zatim mučena žeđu tako da se jednom, kada je vođena na saslušanje i kada je spazila baru punu prljave vode „pojurila kao pobješnjela i stropoštala se u tu baru

3 Revolver je bio ruske izrade što je izazvalo veliku sumnju kralja Milana koji se plašio ruske umješanosti u atentat. Jevrem Marković ga je kupio od nekog Rusa za vrijeme Srpsko-turskih ratova. Ilka kaže da je imala dva pištolja i da je jedan prodala nekom rođaku koji joj ga još nije platio, a da je drugi zadržala.

da se napije vode, ali ju je stražar brzo izvukao i nije dao da se napije“. Lenka Knićanin nađena je mrtva u svojoj ćeliji 26. veljače1883. godine, dva mjeseca prije suđenja. Vojnik koji ju je čuvao poginuo je narednih dana, a liječnička komisija koja je izvršila obdukciju nije nikada službeno objavila izvještaj jer je jedan od liječnika izdvojio svoje mišljenje. Za strane je medije izjavljeno da je izvršila samoubojstvo**.**

Osim njih, **Lujza (**Ilkina sestra) i **Gavra Vitković** (Ilkina rođakinja uhićena odmah poslije porođaja) bile su u istražnom zatvoru pet mjeseci, a zatvor je imao teške zdravstvene i materijalne posljedice po obitelj Vitković. Spominje se da su dvije uhićene žene „pomjerile pameću“.

Istraga nad Jelenom Ilkom Marković vođena je točno 6 mjeseci, a 12. travnja 1883. godine započelo je suđenje koje je trajalo tri sata. Ilka Marković je tijekom suđenja ostala dostojanstvena i pribrana. Na pitanja je odgovarala kratko i jasno, bez mnogo objašnjena i bez emocija. Ono što ukazuje na to da je Ilka imala političku motivaciju za atentat jest, kako saznajemo na suđenju, da je prije atentata sastavila pismeni *Proglas Srbiji,* koji nije sačuvan, a u kojem objašnjava razloge svoga čina. Ilka je priznala krivnju, ali ne i kajanje. Na pitanje kaje li se za to što je učinila, odgovara da jedino žali što nije pogodila. O razlozima atentata kaže da je to učinila kako bi *„muža osvetila i Srbiju spasila od opakog, sebičnog ubojice“.*

Nedugo nakon izricanja kazne Ilka Marković je 29. svibnja 1883., u 38. godini života, nađena mrtva u svojoj ćeliji u požarevačkom zatvoru. Službeni nalaz je bio: samoubojstvo gušenjem ručnikom. Zatvorski liječnik je izdvojio mišljenje i napisao *„da je Ilka nasilnom smrću ubijena od drugoga, a da se nije sama ubila“.* Točne okolnosti njezine smrti ostale su nerazjašnjene, ali javnost je bila uvjerena da je ubijena.

Ako se pucanj Jelene Ilke Marković u kralja Milana 1882. u Sabornoj crkvi u Beogradu sagleda i kao čin tiranoubojstva, a ne samo osobne osvete, onda bi se moglo smatrati da je Ilka Marković prva žena politički subjekt u modernoj povijesti Srbije, jer je atentat dugo i dobro planirala sve do detalja, shvaćala ga kao svoju osobnu moralnu dužnost prema mužu i narodu, i to obrazložila u *Proglasu Srbiji*, potpuno ga trezveno izvršila i nije se za to kajala. Njezin čin je u svojoj biti bio toliko radikalan da je bio šokantan i mogao se samo prihvatiti ako se smjesti u domenu nekontroliranih emocija i tako ostao politički nepriznat u srpskom društvu čvrstog patrijarhata.

Ne postoji dobra vlast

Hipnoza demokracije

Još jedna kritika demokracije? Ponovno? Da, želimo razmotriti što je demokracija i da li je doista moguća, a u tom slučaju da li je, neću reći pravedna, ali barem prihvatljiva, budući da se prikazuje kao vrhunski primjer tolerancije, prihvaćanja, jednakosti, dok je popraćena kolektivnim licemjerjem koje omeđuje njeno područje.

Etimološki riječ demokracija znači „vladavina naroda”. Međutim, da li demokracija može biti uistinu vladavina naroda? Na teoretskoj razini, da bi zadržala takvo značenje, podrazumijevala bi da sav narod donosi zajedno odluke koje se njega samoga tiču. To bi se moglo primijeniti samo na malu zajednicu ili pak na ograničeni teritorij, u svakom slučaju nije primjenljivo na metropolu ili na grad srednje veličine. Bilo bi nemoguće i neizvedivo; demokracija se, dakle, pretvara u predstavničku demokraciju, ergo u završetak svake individualne i kolektivne slobode.

Kako funkcionira predstavnička demokracija? Netko se kandidira (gotovo uvijek iste osobe, gotovo uvijek pripadnici vladajuće klase i tako dalje), a narod je pozvan da izabere kandidata koji će mu kasnije naređivati što treba da čini, sve po logici većine koja pobjeđuje nad manjinom. Suvremena pouka: zastupnik nas ne može osloboditi nikakvog izrabljivanja, zato što je zastupnik vladajuće klase patetičan kao i onaj iz proleterske, rekao je netko... Problem, prema tome, leži u zastupanju. Da li izabrani zaista predstavlja većinu naroda? Najvjerojatnije ne, budući da nemaju svi pravo glasa (dobna granica, državljanstvo, prebivalište...), ali da li barem predstavlja većinu birača? Najvjerojatnije ne, pošto samo jedan dio birača izlazi na izbore, nadasve u današnje vrijeme kad je biračka suzdržanost sve češća pojava.

Znači ne predstavlja niti većinu broja birača? U biti ne. Čak i uzimajući u obzir da na izborima nije bilo nikakvih nepravilnosti, ipak kandidat slijedi program koji je on sastavio (mada se njega neće nikada pridržavati), a upravlja i vlada na temelju svojih interesa i svojeg mišljenja (koje ne može i neće moći nikada nikoga predstavljati, upravo zbog svojstvenog obilježja misli koja je, ili bi barem trebala biti, jedina i različita za svaku osobu). Da li demokracija može postati direktna?

Direktna demokracija funkcionira na sljedeći način: odluke zaista donosi narod putem narodnih skupština i javnim glasanjem, da bi se izbjegle moguće izborne prijevare. Sve to postaje, dakle, izvedivo i ostvarivo, mada sporije te nešto zamršenije i složenije, no ipak izvedivo i ostvarivo među manjim brojem ljudi, u jednoj zajednici, u gradiću, u slabo naseljenom području.

Postaje zaista vladavina većine, u smislu da svaku odluku donose svi po, naravno, kriteriju većine. Međutim, vladavina većine, iako se većina stalno izmjenjuje pošto ne proizlazi iz glasa koji traje godinama već se mijenja iz odluke u odluku, ipak ostaje vladavina, to jest diktat jednog dijela stanovništva nad drugim. I u ovom slučaju dakle ne bi bila istinska vladavina naroda, ne bi bila prava demokracija.

Može li onda zaista izniknuti nešto direktno, odnosno slobodno i jednako, bez radikalnog raskida s ovim sistemom smrti?

Da li je današnja demokracija pravedna, ili barem prihvatljiva?

Mogli bi citirati nekoliko Malatestinih riječi: „Kada demokracija ne bi bila samo puko sredstvo za prijevaru naroda, buržoazija bi, zbog ugroženosti vlastitih interesa, pripremala pobunu, koristeći svu snagu i utjecaje proizišle iz vlasništva nad bogatstvom, da bi podsjetila vladu na njenu ulogu običnog žandara u službi buržoazije. [...] Organ i uloga su nerazdvojivi pojmovi. Oduzmite organu njegovu ulogu, ili će organ umrijeti ili se uloga obnoviti. Dovedite vojsku na područje gdje za rat, unutarnji i vanjski, nema ni razloga ni bojazni, ona će izazvati rat, a ako ne uspije, propast će. Na području gdje nema zločina za istragu i zločinaca za hapšenje, policija će stvoriti zločine i zločince, ili će pak nestati.” Bez prigovora, zato što „demokratska normalnost” koja bi jamčila svima slobodu i dobrostanje ne može postojati.

Došlo je vrijeme da se borimo za nešto drugo? Može li postojati svijet bez vlade? Kada će podanici probuditi svoje zle strasti kojima će uništiti zlo postojanja? Demokracija je već skinula svoju masku, kada će izrabljivani zbaciti svoje maske da bi priveli kraju ovaj bijedni svijet?

Izvor: *Ipnosi democratica*, „L’innocenza del divenire”, br. 0,2, 2012, prijevod: Erika Preden

U međuvremenu, na južnom frontu...

Slobodan kvadrat prostora

Opisati težinu i slojevitost osjećaja koji me guraju u egzistencijalno ludilo ili biološku smrt bilo bi isto što i pokušati opisati noviju povijest grada Zadra. Nacionalizam, rat, demografska purifikacija, standardizacija jezika, tranzicija, privatizacijska pljačka. Temelji ovog društva. Konteksti ovih područja.
Ključne riječi. Dvadeset godina okupacije.

Najbolje ste iskoristili prednosti autoceste. Rast. Razvoj. Napredak. Kaže mi na autostopu, poduzetnik iz Metkovića. Sin studira međunarodni menadžment. Mercedes je na automatskom pilotu. Ne rukuje luksuzom. Hrvatski san. Na narodnom radiju, naša domovina. Prolazimo Liku. Tjeskoba. Tek doma, suze su krenule odgovarati odvratnoj budali sa kojom bi trebao suosjećati bliskost. Prevrćem se u umoru vlastitog razmišljanja. Iluzija slike.
Nemam snage. Odvajam se. List papira. U zatvorenom kavezu. Pronalazim se u repetitivnom izmjenjivanju spavanja i budnosti. Ritam koji gubi osjećaj za vrijeme. U svom svojem ludilu, u svim svojim lucidnim impulsima. Konflikt ekspresije i forme. Objekt. Kocka. Multitudna strukturiranost osobnog. Spisateljske sposobnosti ograničene su mi na desetke slova krnjave abecede, desetke riječi mutavog jezika. Sjedni, jedan. Da, nikad nisam naučio abecedu, ni razliku između č i ć. Ne znam tablicu množenja, ni mjesece u godini. Dosta toga neznam. Kako živiš. Na margini. Napuštajući društvo i vitalne mu institucije. Nikad nisam želio biti radnik. Ni muškarac ni žena. Ni vaš hrvat ni vaš srbin. Ja, kao međuodnos želja, strasti, odnosa, snova, ideja, aktivnosti, projekata, doživljaja i eksperimentiranja. Ja. Pokušaj preuzimanja života u vlastite ruke. Kontekst. Funkcija. Program. Podjela rada. Reprodukcija. Instrumentalizacija društva, desocijalizacija osjetilnog života. Alijenacija. Perem sa sebe svaku ulogu koju mi nameće društvo. Rješenje. Život jednak nuli. Život pod matematičkim znakom. Jednakost ispred slobode. Politička promjena ispred tranformacije svakodnevnog života. Potlačenost. Privilegije. Vlast. Kolektivni identitet. Kolektivna odgovornost. Kolektivna krivnja. Funkcionalne potrebe totalizirajuće cijeline tonalnosti. Rat. Uzbuna. Rušenje. Akustičnost socijalističke gradnje. Nejasna jeka društvene strukture. Nejasan odnos tonova. Cjelina. Tonalitet. Svaki ton teži tonalnom centru. Od malih nogu, u konfliktu s društvom. Male noge. Od laži. Koristim ideje. Ideje koriste mene. Apstrakcija kao uporišna točka. Sloboda. Nema je bez mog subjektivnog doživljaja. Što više njegujem apstraktno, to mi se više osiromašuje praktična imaginacija. Gubim dodir. Diskurzivan i rastresen, sterilne egzistencije. Bježali smo preko mora, sad ugušeni, u oblacima dima i alkohola. Refleksija međuigre događaja. S poteškoćom slažem riječi kroz kanale vladajućih ideologija. Jezik se odvaja izbodenog tijela. Kontekst, čijim ulogama vješto izmičem, zaokružio me. Doživljavao sam svijet kroz personalne odnose. Širi društveni procesi doživjeli su

mene. Determinirajuća cjelina. Šahovnica. Subjekt. Mreža dominacije naših života. Kalupi, konstrukti i strukture koje se pune našim životima. Zajednica Duhova u mašini. Zajednica rada i robne razmjene dekorirana nacionalnim, religijskim, etničkim, rasnim ili subkulturalnim ideološkim konstrukcijama kojim vladajući poredak stvara identitete kroz koje kanalizira individualnost i pobunu. Politički program. Okvir. Društvo kojem dajemo život. Kapitalizam kojem dajemo lice. Nostalgiju za socijalističkim vremenima zaobilazim. Radnička koncepcija proleterijata. Objektivna revolucionarnost koja će preuzeti oslobađajuća sredstva za proizvodnju. Dominantna ideologija progresa koja izjednačava tehnološki razvoj s društvenim oslobođenjem. Pozitivan projekt proleterijata, objektivne povijesne misije. Kvantitativna iluzija najmanjeg zajedničkog nazivnika. *Kolonizirane talijanske obitelji s osmjehom pozdravljaju oslobođenje grada, prateći kolonu, brišući trag*. Od romantičnih boja analognog aparata do digitalnih piksela kapitalističke države. Stručnjaci svih škola pozivaju nas da ne napuštamo liniju napretka. Otuđenost pokreta. Stvaralačka autonomija. Hijerarhija. Slobodna inicijativa. Autoritet, norme, moral, vlast, zakon, društveni ugovori i svakojaki vrazi. Statičnost. Veze koje se formiraju u strukturu. Član. Cjelina. Subjekt individualiziran izvan totalizirajuće cjeline naivna je pretpostavka. Segment. Diskriminacija. Strukturiram identitet po uvjetima vlastite potlačenosti. Žrtva. Paralizirajući strah. Strahom zamagljeno sjećanje i pokret. Ruke su mi se prestale znojiti na prizvuk riječi Srbin. Crno. Analogija dualnosti podijeljenog sela. Analogija dualnosti postavljanja problema. Život. Grad. Nešto je smekšalo sliku. Iako smo prefarbali natpise na obiteljskoj kući. Kreč brzo blijedi. Sjećanje se brzo oblikuje. Zrak se ratom liberalizira. Opustošena zajednica drveća, grmlja, polja i životinja. Tranzicija. Izmjene stanovništva. Dekolonizacija industrije. Utvrđivanje gradiva privatnog vlasništva. Korporativno preuzimanje resursa. Priroda. Ekonomija. Ljudi. Robna razmjena kao jedini način realiziranja života. Rad. Nekad nas je definirala proizvodnja, sad nas definira i spaja potrošnja. Roba je prva prešla i potvrdila granice. Blještavilo novih investicija. Privatno ropstvo. Mobilnost. Svi smo potrošni i zamjenjivi u decentraliziranom proizvodnom procesu. Divna kapitalistička egalitarnost u kojoj smo svi jednaki nuli. Dnevni poslovi, privremeni rad, uslužni sektorski poslovi, kronična nezaposlenost, crno tržište, beskućništvo i zatvor. Kapitalizam je piramidalna šema. Pozicije i uvjeti se mijenjaju. Svijet oko nas se modificira. Velike mase potlačenih usisane u mehanizme koje su u sukobu s jučerašnjim ideologijama. Stari koncepti ne odgovaraju novim zahtjevima. Nesigurni, oduzeti i potrošni. Stopljeni u masi globalnog kapitalizma. Kružni tokovi zamjenjuju semafore. Lijevo-Desno. Mučnina, fizička. More mi djeluje nesigurno. Isplovljavamo u oluji. Gušimo se. Levijatan. Dno je od mulja i govana. Temeljima društvene stvarnosti, događaji su se segmentirali u službenu povijest. Hrvatsko-srpsko pitanje je riješeno. Druge izostavljamo. Istina o domovinskom ratu. Sjećanje i politika. Umjetnost vladanja. Praksa poniznosti. Kora kroz koju ulazim u pakao. Tišina u kojoj čujem zvuk. Mrak u kojem ne vidim ništa.

Jutro. Probudio me zvuk oslobađajuće presude Generalima. *Vojno-redarstvena akcija Oluja nije udruženi zločinački poduhvat. Preko 250.000 Srba vraća se svojim kućama nakon saznanja da nisu bili protjerani*. Pravda je presudila. Rat je gotov. Problemi su riješeni. Povijesni dan, stoljetnih težnji, hrvatskoga naroda. Flesh. Kroatizacija. Biznis. Keš. Kapitalni poslovi stisnutih ruku. Rukovodstvo suprostavljenih strana istoga subjekta. Biznis ne poznaje domovine. Tko nije uspio izvući korist, izvlači pištolj. Pucaj si u glavu. Hidra. Nove glave na beživotnom tijelu. Od dragovoljca do policajaca. Od švercera robe i oružja do poslovnih ljudi i političara. *Stile Libero.* Najveći diler heroina u Dalmaciji je na slobodi. Nevažno. Od početnih krađa i akumuliranja kapitala do utvrđenih temelja i stupova društva. Od protofašističkog grada u Italiji do fašističkog grada u Hrvatskoj. Debljina. Glumci se izmjenjuju na pozornici. Robovi i gospodari. Međunarodna zajednica je potvrdila legitimnost hrvatske države. Bez mrlje. Bez traga. Uokvirili smo i identificirali se sa slikom. Dalma. Država i Crkva priređuju mise. Ovce se vesele svojim čobanima. Čobani se vesele svojim ovcama. Branitelji, preudane udovice i udruge se vesele svojim plaćama. Učenici se vesele sa svojim roditeljima. Profesori se vesele sa svojim poslodavcima. Poslodavci se vesele svojim zaposlenicima. Uzajamna ljubav reproduciranog ropstva. Show. Suprostavljene pjesme režimskih kičmenjaka. Zvuk. Kavez. Smrt. Sekvencija uzvika Istine, Pravde i Slobode formira se u ispraznu frazu zastrašujuće harmonije totalitarizma.

Potreba za vjerom. Potreba za gospodarem. Uzdah mi prestaje gdje počinje bol. Zrak je nepodnošljiv. Kiša. Veselje. Gospodari. Sluge. Težina koraka. Praznina pogleda. Apsurd nacionalizma.

Zadar je doživio rat. Rat koji rezultira bijedom egzistencije koja je ogoljena od bilo kakve radosti življenja. Umjetan osjećaj društvene stvarnosti. Temelji ovog društva. Konteksti ovih područja. Sve je ostavilo crte. Osmansko carstvo, Austro-Ugarska, Kraljevina Jugoslavija, Italija, oslodođenje grada 44`, rat 91`. *Rane stoljetnog ropstva, kolonijalizma i genocida ne zacjeljuju.* Naseljavanje, seljenje, konvertiranje, pokrštavanje, porobljavanje, poubijavanje, vladanje. Masakriranje. Esencijalno, heterogeni kaos koji traži vlastite crte lica. Oluja za olujom ostavlja za sobom bure baruta. Sve je puno žrtava. Toliko isprepletenih okolnosti, toliko događaja i života. A sve, prebojano u par jednostavnih boja, u par jednostavnih perspektiva. Paraliziranog tijela, ideologija povlači posljednje crte vlastitog portreta. Moralisti svih škola pozivaju nas da ostanemo na mjestu. Društveno tkivo postaje nepomična slika. Kamen i drača. Okvir i slika.

Slobodne struje zapadnog kapitalizma uzdrmale su monolitni brod socijalističke flote. Par, nepar, bim, bam, bum. Nacionalizam se iskoristio za stvaranje i potezanje starih nacionalnih linija i mitova. Incestuoznost homogenog konstrukta pokazuje retardaciju vlastite djece. Iskorištavane mase pretvorene u gorivo za nacionalizam i religiju. Socijalistički lideri prelaze u nacionalističke. Bol rata u sudaru s kapitalitičkom stvarnošću. Državni vrhovi. Nacionalni interesi. Glad. Zaleđene slike tv ekrana. Čudovište je ugrizlo. Propaganda. Bjesnoća. Redoslijed prizvuka agresije, obrane, agresije formira se u isplanirani pothvat tonalnih centara. Do zadnjeg trenutka glasovi su prisluškivali vjetar. Teško je bilo biti siguran, na mjestu. Miris paljevine. Susjedi se razdvajaju. Mrak. Protjerivanje srpskog stanovništva, rušenje srpskih kuća, okupiranje srpskih stanova, uništavanje srpske imovine. Izmjena kadra. Protjerivanje hrvatskog stanovništva, rušenje hrvatskih kuća, uništavanje hrvatske imovine. Pljačka i čišćenje. Matematički zadatak riješen jednostavnom funkcijom dijeljenja. Povlačimo crte koje smo označili. Popunjavamo kockice koje smo očistili. Uzajamna mržnja reproduciranog ropstva. Mir. Rat niskog intenziteta. Mrak. Isti jezik podijeljen na dva različita, isti čovjek podijeljen na dva dijela, isti život podijeljen na dvije strane. Povijesna linearnost i životna dualnost. Kraj u samom početku. Smrt u samom životu.

Snovi me vraćaju u osjećaj bespomoćnog pokušaja kretanja kroz gustoću tenzije ratnih godina. Bol koja ne ostavlja mira i nateže otupjele vrhove zahlađenog tijela. Noge mi se grče. Pjena. Spužvasta kakvoća tijela u sudaru s hladnim valovima podivljalog mora. Susjedi. Dvorište, ulaz, stan, balkon. Horizontalan pogled vertikalih veza. Zvona. Linije preko neba. Paralizirajući strah. Svijest mi se rađa linearno s ritmom uzbune. Prasak granata odjekuje u mraku skloništa.

Akustika je savršena. Zidovi su propusni. Besprijekorna orkestracija ritmike rata. Totalizirajuća tonalnost analogno s totalizirajućom strukturom društva. Nered. Mrak. Ne vidim ništa, a osjećam sve. Tišina.
Metodologija sveučilišnih predstava mi ne pomaže. Intelektualizam. Deformacija inteligencije. Znanstveni racionalizam univerzalnih zakona. Kvantitativna racionalnost ekonomije, identiteta, mjerenja, koja simultano izjednačava i atomizira sve stvari i sav život, ne prepoznajući nikakav odnos osim odnosa tržišta. Racionalnost. Deformacija razuma odvojenog od života. Sve osim kase na šalteru. Sve osim sebe. Začarani krug. Pitomi psi. Divljina. Oslonit ću se na sebe. Impuls i ekspresija. Nesputana sila vlastitih želja. Eksperimentiranje i avantura. Istraživanje. Nek me zovu vagabundo. Napustio sam školu, ali ne i kapacitete uma. Napustio sam radno mjesto, ali ne i život. Funkcija. Specijalizacija. Uloge. Najamni radnici sveučilišta, u intezivnom osjećaju bliskosti s Gradom. Elitizacija. Pustinja. Gdje bi rasla stabla, raste profit. Izlomljena povijest grada. Nacionalni identitet. Bijeli golub s granatom. Neprijatelj. Atomizacija čestica društvenog života. Glorificiranje čitoće. Grad sve više nalikuje zatvoru. Kultura, muzej. Kamen. Zid. Na svakom koraku sterilan grad amputiranih mogućnosti. Hiperturizam. Kvadrat. Parcela. Nekretnina. Gentrifikacija. Karijes koji je zahvatio zube grada, širi se teškog zadaha. Sretni su u braku. Grad, Crkva, Sveučilište. Živim za drugog, sam nisam živ. Grad u kojem nestaje različitost životnih oblika. Morbidnost. Smrt. Ekipa se zabavlja na Kapetanskom[1]. Zaobilazimo mjesta u kojima smo nelogični bez novca. Maleni autonomni prostori nam ublažavaju pritisak. Prekidamo tok vremena. Razgibavamo tijela. Osmjehom lice. Pokretom ples. Pokušavamo zauzeti prostor i vlastite živote. Politika i prostor. Mjesto zajedničkog okupljanja, mjesto zajedničkog otpora. Mjesto uvjetuje život. Život uvjetuje mjesto. Urbani prostor. Profit i društvena kontrola. Bijeda egzistencije. Poniženost tijela. Lojalan subjekt, dobar državljanin, marljiv radnik, strastven potrošač. Društveni kontekst uvjetuje i determinira moj život, društvo me oblikuje po vlastitim potrebama. Svaki aspekt, svaki segment. Ipak, ne želim vlastito ropstvo. Slika ima pozadinu. Zajednice ljudi koje vode živote autonomno, u slobodnom susretanju vlastitih potreba i želja. Tisuće bezdržavnih društava koja su održavana milenijima. Tisuće različitih točkica na planeti, otkriva tisuće situacija suživota bez dominacije i vlasti, bez države, bez sestre joj crkve i majke ekonomije. Bez dominacije. Oko sebe. Tenzije, otpor, borbe. *Od radnika iz 19. stoljeća koji se bore protiv kapitalizma, vjerujući sebi umjesto ideologijama autoritarnih političkih partija do domorodaca koji se odupiru kolonizaciji, braneći svoje tradicionalne, horizontalne kulture.* Postojala su i postoje mjesta u kojima ljudi uspijevaju održati dodir s vlastitim životima, s vlastitom okolinom. Ljudi koji znaju živjeti svoje živote i organizirati se bolje nego bilo koji ekspert, bilo kakva vlast. Lokalni antiautoritarni projekti i življenja. Svaki novi početak koji je mijenjao cijelo vrijeme. Za sebe. Svaka autonomnost koja je prekidala, zazirala od interesa tržišta, interesa vladajuće ideologije, interesa vladajućeg poretka.
Zašto je moj život daleko od mojih želja. Kako da ga transformiram. Vidim riječi. Oči. Čujem u razgovorima. Osjećam prazninu. Umor i san. Tražiti suučesnika u vlastitim tenzijama zvuči romantično, gotovo nemoguće u kontekstu manje sredine. Tegobna i obeshrabljujuća slika statične monstruoznosti koja orkanskom burom paralizira svaki impuls života. Svaku težnju za determinirajućim životom. Bez kritike, bez otpora. To je Zadar. Političko, poslovno i crkveno. Sistematsko uništavanje grada. Bog. Domovina. Obitelj. Nebeska vizija civilizacije. Zemlja. Vlast griješne vrijednosti novca. Država. Negativne funkcije koje štete jednom a beneficiraju drugog. Ideja potčinjena fizičkim mjestima i fizičkim tijelima koji je realiziraju. Grad koji gradi zidove. Ljudi koji si crtaju okvire.
Dijelovi mene oduzeti su i okupirani. Što okupira tvoje vrijeme. Rad. Obitelj. Škola. Institucije. Banka. Uloga. Identitet. Nacija. Funkcija. Program. Podjela rada. Reprodukcija uloga i strukture društva. U moru beskraj valova. Kmetovi teških lica prate sliku i zvuk. Očaj pred zatvorenim vratima kaveza. Teorija se prelijeva s praksom. Iskra. *Društvo stvara ništa*. Fraza kojim opisujemo isprepleteni set aktivnosti i odnosa između pojedinaca koji imaju tendenciju da se reproduciraju u određenom kontekstu. Odbacivanje. Prekidanje. Potpirivanje imaginacije. Komunalna vatrica koja otapa smrznutu sliku grada. Tjelesna toplina. Susjedi koji nakon jake nevere pokušavaju izaći iz zatvorene katastrofe tržišne ekomonije i uništenog okoliša. Prijatelji koji pokušavaju uništiti zatvorenu kocku države, patrijarhata i ekonomije, bježeći od najamnog rada, bježeći od rigidnih rodnih uloga. Vlastiti snovi. Potrebe. Kolektivni trenuci. Želje. Moram ih odražavati u kreativnom stvaranju vlastitog života po vlastitim uvijetima. Širiti slobodu sa slobodom drugih. Slobodno se povezivati. Preuzimati odgovornost za sebe i vlastiti život. Preuzimati život u vlastite ruke. Direktno.
Kjučne riječi. Životi su nam okupirani.

1 Park Kapetanski nalazi se na poluotoku, a smješten je na bedemu iznad uvale Foša. Mjesto na kojem smo odrasli. Danas je Kapetanski napušteno košarkaško igralište, bez koševa i javne rasvjete koje čeka na svoju injekciju krupnog kapitala kako bi se, poput perivoja Kraljice Jelene i mnogih ostalih zelenih i javnih površina u gradu Zadru, pretvorilo u vrijedno građevinsko zemljište ili ugostiteljski objekt. Valja napomenuti da je Kapetanski pod upravom Sveučilišta u Zadru koje je već jednom pokušalo staviti čelična vrata na njegov ulaz, međutim, žitelji poluotoka su pod okriljem noći, ta ista vrata s bedema bacili u more.

J. Daniels: *Živjela revolucija*, Što čitaš?, Zagreb, 2012.

Živjela revolucija!

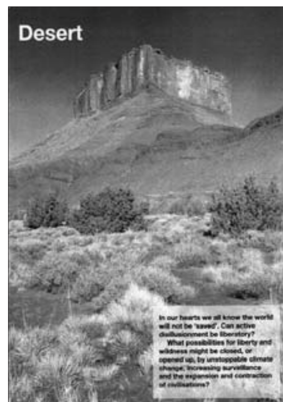
Neke stripove poznajemo cijeli život, poput Tintina, koji već više od sedamdeset godina izlazi na različitim jezicima, objavljen je u nebrojenim izdanjima pa je tako doživio i svoje anarhističko izdanje.

Tintin se vratio, ali ovaj put nije novinar i avanturist, već dečko iz kvarta, a vrijeme radnje je Britanija krajem osamdesetih godina dvadesetog stoljeća. Život je težak, pritisak šefova, vlasti, sindikata, poslovođa sve je jači, a moguće je preživjeti samo ako znaš uzvratiti udarac i boriti se za svoj život. Tintin ne voli raditi, uostalom, tko normalan to voli (pita se u stripu), ne voli da mu naređuju, rasiste ne podnosi, a kao i svi mladi, voli dobru zabavu i pokušava živjeti "punim plućima"... Uzbudljiva priča prepuna sukoba, krađa po dućanima, skvotiranja, bijesa i ljubavi, i iznad svega solidarnosti, čini ovo izdanje Tintina drugačijim i zanimljivim, bez obzira uzimate li knjigu u ruke zbog revolucije ili stripa.
Ovdje je, još jednom, riječ o stripu koji je doživio "izvrnutu" verziju svog *mainstream* izdanja pa nakon engleskog originala, te prijevoda na francuski i španjolski, "Živjela revolucija" izlazi kao prvo izdanje na hrvatskom jeziku, upravo u vrijeme kada engleska verzija izlazi u četvrtom proširenom izdanju. Likovi u stripu su "posuđeni" iz originalnog Tintina, no ovdje žive posve drugačije živote i bave se svakodnevnim problemima u kojima će se mnogi prepoznati... *Developeri* uništavaju sirotinjske kvartove da bi kasnije gradili skupe stanove i šoping centre, što svakako podsjeća na aktualnu situaciju kod nas i drugdje u svijetu, država i šefovi dogovaraju socijalne rezove, sindikati surađuju sa šefovima, a nezadovoljstvo se sve više preljeva na ulice. U situaciji koja neodoljivo podsjeća na svakodnevicu koju živimo, Tintin uzvraća udarac kapitalizmu i pri tome ne bira sredstva! Knjigu možete kupiti, kako se to već kaže, u svim boljim knjižarama, direktno od izdavača u knjižari ili putem webshopa na **http://www.stocitas.org/webshop**

Nepoznat autor: *Desert*, samizdat, London (?), 2011

Pustinja

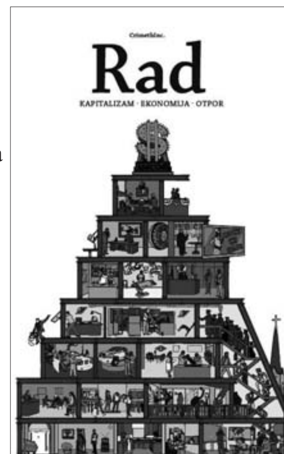
Ovo je knjižica prvenstveno namjenjena anarhistima sa stažem, ali zapravo jednako korisna i zanimljiva svima onima koji žele previdjeti i izbjeći ponavljanje uvijek istih stranputica. U moru imperativno entuzijastičnog štiva koje ne vidi dalje od globalne revolucije, *Desert* je pravo osvježenje.

Kroz pregled povijesti revolucija i iskustvo aktivista autor argumentira da do globalne anarhističke revolucije neće doći, ali će uvijek biti i nicati oaze, što ne znači da se ne treba boriti, upravo suprotno – trebamo znati gdje stojimo, što i zašto konkretno radimo. Dok u virtualnoj stvarnosti s mnoštvom virtualnih istomišljenika globalna revolucija samo što nije, na ulici stvari stoje potpuno drugačije, ljudima globalna revolucija nije ni na kraj pameti unatoč svoj bijedi koja ih izjeda, računica ne drži vodu. Kad anarhistima svete globalne revolucije nakon godina truda, akcija, propagande ovo postane jasno, često nastupi razočaranje i odustajanje od cijele priče. Teško se pomiriti s izgubljenim iluzijama, ali osim odustajanja postoje i drugačije strategije otpora. Umjesto tempiranog spašavanja cijelog svijeta, autor predlaže spašavanje kvarta, ulice, parka, šume... ili rad na aktualnim problemima naše okoline.
Nakon vjetra u leđa veteranima aktivizma, knjiga se nastavlja u vrlo zabavnom i zanimljivom SF tonu, što one koji nisu ljubitelji žanra baš i neće oduševiti. Naime, autor pokušava predvidjeti mogućnosti za anarhističko djelovanje i oaze u budućnosti poharanoj klimatskim promjenama, pri tome referirajući se na ponavljane obrasce ljudskog ponašanja u povijesti u sličnim nepogodama.
Iskreno, mene je to potpuno oborilo s nogu jer sam veliki ljubitelj žanra i poprilično je dobro znastveno potkrepljeno, iako krhko je znanje i znastvenici non-stop izbacuju nove kalkulacije i predviđanja... to na kraju krajeva nije ni bitno, treba biti spreman i misliti par koraka unaprijed, a ovo je bome fino zakoračalo i malo boli glava.

CrimethInc: *Work*, CrimethInc, SAD, 2011

Rad

Ovdje je riječ o dobro osmišljenoj kritici kapitalizma iz crimethIncovske perspektive koja je kroz vrijeme utvrdila svoj prepoznatljiv romantični stil.

Knjiga detektira zablude o mogućnostima slobodnog, sretnog, nekozumerskog i neizrabljivačkog života u kapitalizmu kroz prizmu rada kakvog poznajemo danas - dobrovoljnog robovlasničkog odnosa koji održava sistem. Uz bok kritici idu prijedlozi mogućih načina otpora tako da nas kritika ne ostavlja s pitanjem „a što sad s tim?", već nam daje konkretne alternative za promišljanje i djelovanje. Među ključnim pitanjima na koja ćete naći odgovor su: Zašto nakon sve većeg napretka tehnologije moramo raditi sve više? Zašto je stari radnički pokret nemoćan kad treba zaustaviti nove napade na radnike? Može li kapitalizam preživjeti još jedno stoljeće krize? Kako ćemo se izvući iz ovog nereda?
Za razliku od „Days of love, nights of war", ovo je malo rigidnije strukturirano, zna se gdje je glava, a gdje rep, a ima i više lijepih slikica, dovitljivih ilustracija i citata ne fali. Prepoznatljivi romantični stil je malo umjereniji, zamjenjen podrobnijom argumentacijom, ali i dalje sveprisutan. Šarolikost i predizajniranost će navesti i one najlijenije da bar prolistaju knjigu i zamisle se nad nekom slikicom.
Budući da su autori iz SAD –a, sadržaj i stil su osjetno prožeti njihovom kulturološkom pozadinom. Najzanimljiviji i najinspirativniji dio knjige čine osobni primjeri pojedinaca o njihovom svakodnevnom otporu kapitalizmu. Posljednjih par stranica posvećenih otporu su pomalo suvišne i naporne jer su prošireno ponavljanje onog sto je prethodno već vrlo očito i jasno elaborirano kroz kritku kapitalizma, ali kako se kaže: ponavljanje je majka znanja.
Početkom listopada prijevod je objavio Burevesnik, tako da je knjigu pod imenom *Rad* moguće nabaviti i kod nas.

Napad na jednu od najstarijih knjižara u Londonu

Zapaljena knjižara Freedom Press

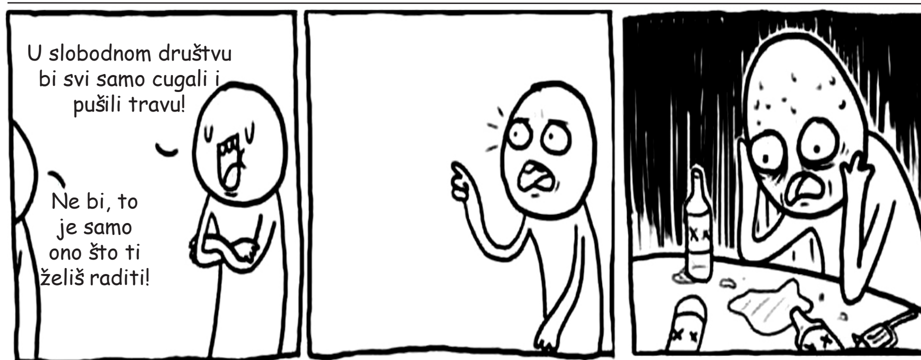

U petak, prvog dana veljače, na knjižaru Freedom Press u Londonu, bačen je (vjerojatno) molotovljev koktel, što je izazvalo požar koji je uništio računalo i drugu opremu te velik broj knjiga i ostalog materijala.

Trenutno ostaje nepoznato tko je i s kojom motivacijom izveo ovaj napad, no sama činjenica da paljenje knjiga smatra prigodnom akcijom, govori dovoljno. Freedom Press je već u prošlosti bio meta sličnih napada.

Nakon što je Freedom Press izvjestio da veće štete na zgradi nema, te da nije bilo ozljeđenih, organizirana je zajednička akcija čišćenja na koju su pozvali sve koji žele pomoći. Akcija je bila izrazito uspješna, na stotine ljudi su došli iskazati svoju podršku i solidarnost pa je već u ponedjeljak, svega dva dana nakon napada, knjižara krenula s radom iako još uvijek u postupnom uređivanju.

Ovaj napad je pokušao zatvoriti Freedom, međutim, imao je upravo suprotan učinak pa je pokrenuo val solidarnosti, tako da su mnogi distributeri, izdavači, dućani s pločama i srodna mjesta ponudila svoju pomoć u obnavljanju knjižare i njenom ponovnom pokretanju. Freedom Press jedna je od najstarijih izdavačkih kuća u svijetu, a svakako je najstarija anarhistička knjižara, koja u istom prostoru djeluje još od 1886. godine. Neki od njenih osnivača su Charlotte Wilson i Petar Kropotkin, a brojne generacije anarhista su koristile prostor, objavljivale knjige i druge publikacije kroz Freedom Press. Cijela zgrada predstavlja mjesto otpora duže od jednog stoljeća.

Ispod pločnika možete pronaći u:

ZAGREB :: knjižara Što čitaš?, Gundulićeva 11 // književni klub Booksa, Martićeva 14d // knjižara Jesenski i Turk, Preradovićeva 5 // infoshop reciKlaonica, Heinzelova 66 // knjižara Planetopija, Ilica 72 // Superknjižara, Rooseveltov trg 4 // net kulturni klub Mama, Preradovićeva 18, // infoshop Pippilotta, Pierottijeva 11 // **ČAKOVEC** :: knjižara VBZ, Kralja Tomislava 3 // **KARLOVAC** :: Domaći, Struga 1 // **PULA** :: knjižara Castropola, Zagrebačka 14 // MP Hacklab, Gajeva 3 // **RIJEKA** :: infoshop Škatula, Delta 5 // **ZADAR** :: Smart shop, Stomorica 2 // Z.V.U.K./Infoshop Iskra, Rikarda Jeretova Katalinića 5 // ...i raznim javnim događanjima... Ukoliko ste u mogućnosti distribuirati Ispod pločnika, javite se i poslati ćemo vam željeni broj primjeraka...

Vijesti i arhive tekstova

U svakom broju objavljujemo listu anarhističkih glasila, grupa i projekata koji su aktivni, informativni, potiču samoobrazovanje... Vijesti i mnoge druge tekstove možete potražiti na nekim od ovih stranica, kao i daljnje linkove.

325
http://325.nostate.net

Anarhistička biblioteka
http://www.anarhisticka-biblioteka.net

Anarchist Library
http://theanarchistlibrary.org

Centar za anarhističke studije
http://www.anarhizam.hr

Fenjer
http://fenjer.anarhija.org/

Fire to the Prisons
http://firetotheprisons.angelfire.com

From the Greek Streets
http://www.occupiedlondon.org/blog/

Kontrapunkt
http://www.kontra-punkt.info/

Stimulator.tv
http://www.stimulator.tv/

Izdavačka kuća Što čitaš?
http://www.stocitas.org

Zine Library
http://zinelibrary.info